

מורדים, סמים ופליטים: כך חוזרת סוריה להיות לגיטימית

written by אלי קלוטשטיין | 24.07.2024

אזרחי סוריה יצאו לקלפיות לחגיגת דמוקרטיה אמיתית בשבוע שעבר. בפעם הרביעית מאז פרוץ מלחמת האזרחים במדינה ב-2011 הם התבקשו לבחור בנציגיהם לפרלמנט בדמשק. אבל אל דאגה: לא באמת מדובר בבחירות הוגנות וחופשיות, ואיש אינו מצפה להפתעות מיוחדות.

קודם כול, התושבים שנמצאים תחת שליטת המורדים או הכורדים לא מורשים להצביע. כנראה בכל מקרה גם אין להם גישה לקלפיות שהציב השלטון מדמשק. כמו כן, סורים בפזורה ¹ כמו פליטים שנמלטו מהמדינה בשנות מלחמת האזרחים ² לא יכולים לתת את קולם למועמדים השונים.

אבל חשוב מכך, המשטר נחשד כשולט באופן מוחלט בתוצאות. בבחירות הקודמות ב-2020, למשל, התוצאות הסופיות התעכבו בגלל "כשלים טכניים", ובסופם המשטר זכה ב-166 מתוך 250 המושבים בבית. נציג אחד פחות משני שלישים מהמושבים. אומנם השלטון הסורי אהוד במדינה, אבל זה נשמע בכל זאת מוגזם.

השליטה המוחלטת בבחירות מאפשרת לנשיא הוותיק, בשאר אסד, לקדם את ענייניו האישיים. בעוד שהתושבים מוטרדים בעיקר מהכלכלה הסורית המתפרקת, אסד רוצה לגבש רוב בבית הנבחרים שיאפשר לו לשנות את החוקה ולהאריך את שלטונו, שכיום מוגבל עד 2028 "בלבד". הוא מכהן בתפקיד, כזכור, מאז שנת 2000.

אסד, שנתון תחת עיצומים של ארה"ב וצו מעצר נגדו עומד ותלוי בצרפת בשל המתקפות הכימיות שביצע צבאו במלחמת האזרחים, מקיים את הבחירות בניגוד להחלטות מועצת הביטחון של האו"ם. ב-2015 פרסמה המועצה את החלטה 2254, שבה נקבע כי בחירות יתקיימו בסוריה רק במסגרת של פתרון רחב היקף לסכסוך הפנימי שבה. היא גם הוסיפה אמות מידה אחרות לעריכת הבחירות ³ שמהם המשטר התעלם מאז ועד היום ⁴ כולל פיקוח של האו"ם, מתן אפשרות לסורים בחו"ל להצביע והשתתפות "משמעותית" של נשים בהליך הבחירות.

מה מאפשר לאסד לנהוג בקור רוח כזה כלפי החלטה של מועצת הביטחון? אולי הוא שואב ביטחון מהעובדה שבשנה האחרונה, וביתר שאת בתקופה זו, הוא הולך ומגבש את מקומו כחבר במשפחת העמים הערבית.

בנובמבר השתתף אסד בכינוס של הליגה הערבית בריאד שעסק במלחמה בעזה, ואף נשא שם דברים. אחרי שנים ארוכות, יותר מעשור, של בידוד מדיני אזורי הוזהרה סוריה בחזרה לליגה הערבית לפני שנתיים, ואסד קפץ על ההזדמנות. עוד לפני כן, במאי 2023, הוא השתתף בכינוס

של הליגה בג'דה, ואמר כי הוא מקווה שהזמנתו לאירוע, לראשונה מאז 2011, "מציינת את פתיחתו של שלב חדש בפעולה הערבית למען סולידריות בקרבנו".

לא רק הליגה ככללה התקרבה אל אסד, אלא גם מדינות פרטניות. ירדן הייתה אחת המדינות שדחפה לצירופה מחדש של סוריה לעולם הערבי, ואף קידמה תוכנית משותפת ל² למרות התנגדות אמריקנית ל² כדי למזער את ההשפעות של הסכסוך בן העשור. ירדן הציגה את התוכנית למדינה ערבית אחרית, ערב הסעודית, שהסכימה לקחת בה חלק.

ואכן, התוכנית צברה מומנטום: בשבוע שעבר חידשה ערב הסעודית את הטיסות המסחריות הקבועות מדמשק לשטחה, אחרי שטיסה ראשונה יצאה במאי מהבירה הסורית לצורך הבאת עולי רגל מהמדינה לחאג' במכה. בשנה שעברה ביקר ראש ממשלת עיראק בדמשק, בפעם הראשונה מאז 2010, ויחסי שתי המדינות נמצאים בשיפור מתמיד.

עיראק, יחד עם מצרים, הייתה גם אחת המתווכות בין סוריה לבין מדינה אחרת שאינה ערבית, טורקיה. בתום משא ומתן ודיונים ארוכים הודיע לפני שבועיים הנשיא רג'פ טאיפ ארדואן כי הוא מעוניין לשקם את היחסים עם דמשק ו"להשיב אותם לקדמותם". שליטי טורקיה וסוריה ל² שתי מדינות שבעשור האחרון היו יריבות מרות, ברקע מלחמת האזרחים והמלחמה מול הכורדים ל² נהנו בעבר מחברות, ואפילו יצאו לחופשה ביחד עם משפחותיהם.

ייתכן שניסיון ההתקרבות של ארדואן הוא גם הרקע להכרזתו, כמה ימים מאוחר יותר, על סיום "קרוב מאוד" של המבצע הצבאי שהחל באפריל 2022 נגד ארגוני המורדים הכורדיים בטורקיה ובסוריה. הנשיא הטורקי כמובן נימק זאת בכך שהצליח לנטרל את האיום הכורדי, אולם העיתוי עודנו חשוד משהו.

אסד, מצידו ל² שרגיל להיות הילד הרע של השכונה ל² לא נענה בקלות כל כך לארדואן. ייתכן שהוא נוטר לו טינה על שנים של כיבוש שטחים בסוריה, תמיכה במורדים בשלטונו ועוד. הוא אמר בתגובה להצעתו של ארדואן כי יסכים להיפגש, אולם "רק אם ידונו בנושאי הליבה". למה הכוונה? ככל הנראה לסיום נוכחותה הצבאית של טורקיה בצפון סוריה, בין היתר.

עוד מדינה שאינה ערבית עמדה במוקד העניינים הסורי בעת האחרונה: איראן. אחרי ניצחונו של מסעוד פזשכיאן בבחירות לנשיאות בטהרן, היה אסד אחד המנהיגים הראשונים שהתקשרו כדי לברך אותו. כמה ימים לאחר מכן פזשכיאן התקשר אליו בחזרה כדי לדון בקידום של יחסי שתי המדינות, מימוש ההסכמים ביניהן ועוד נושאים שעל הפרק.

עסק משפחתי

מה גרם להפשרת היחסים של אסד עם מנהיגי האזור? כיצד יכול להיות שאחרי יותר מעשור שבו הוא נודה, הוקצה והיה הבריון השכונתי שאיש לא מתקרב אליו ל² פתאום הוא מתקבל בחמימות?

הפתגם באנגלית אומר ש"אם אי אפשר לנצח אותם, צריך להתחבר אליהם". זה בערך מה שהיה גם כאן. אחרי שמדינות ערב ניסו לבודד את סוריה אך הילד הרע רק גרם עוד יותר צרות, הן מנסות גישה אחרת: במקום המקל, הן הולכות כרגע על הגזר.

משטר אסד מעורר באזור שתי בעיות עיקריות: הראשונה היא הפליטים, מאות אלפי הסורים שברחו מארצם בעקבות מלחמת האזרחים מאז 2011 והציפו את מדינות האזור, ומשם גם עקרו למדינות אירופה וצפון אפריקה. זרם זה לא נפסק, ויש מי שעדיין חושבים שניתן אולי גם להחזיר אותם לארצם ביוזמות שונות, ושהמשטר בדמשק יכול לסייע בכך.

הבעיה השנייה, מהותית לא פחות, היא סחר הסמים הנרחב שבו עוסק המשטר בדמשק בשנים האחרונות, ואשר מעורר שמות בכל רחבי המזרח התיכון. כן, הקצב מדמשק, רופא העיניים הרחום שטבח במאות אלפי בני עמו, לא נרתע גם מהפצת סמים נרחבת והתעשרות ממנה. מפתיע, לא?

הסם העיקרי שמפיץ המשטר הוא קפטגון, שגם נמכר תחת השם פנטילין. זהו חומר ממריץ סינתטי שיוצר לראשונה כטיפול נגד הפרעות קשב, נרקולפסיה ועוד, ונחשב ממכר באופן חריג. הוא כה ממכר, עד שהופסק השימוש בו, והוא הוגדר כסם מסוכן. ברחבי העולם הערבי פורסמו פסקי דת נגד השימוש בו, עקב הסכנה הכרוכה בכך.

משטר אסד, שבמהלך שנות הבידוד שלו היה נואש לתזרימי מזומנים, החל לייצר את החומר ולייצא אותו. ואכן, הסחר בסמים הניב לסורים מיליארדי דולרים. ב-2021, לפי ההערכות, המשטר הרוויח כמעט 6 מיליארד דולר (!) מהסחר הזה. ² שליש מתקציב הביטחון של ישראל בשנה שעברה, אם לא מחשיבים את כספי הסיוע האמריקניים. הסורים כל כך "התמכרו" לתחום הזה, עד שהסברה היא כי הם אחראים על ייצור של כ-80 אחוזים מכמות האספקה העולמית של קפטגון. לפי נתונים רשמיים, ערך ההכנסה של כמות כזו גדול פי שלושה מסך כל הסחר של כלל הקרטלים של מקסיקו ביחד. את כל הטוב הזה ד"ר אסד מספק בחופשיות לכלל העולם.

הסמים הללו מועברים לארגוני טרור, כולל ארגונים פלסטיניים, והם מוכרים אותו ומניבים מכך כסף רב. הטענה היא שגם חיזבאללה מעורב בייצור והפצת הסם, אף שחסן נסראללה, מנהיג הארגון השיעי, הכחיש בעבר שארגונו מעורב בהפצת הסם. "אם היינו מרוויחים מיליארדים, כנראה הייתי שם לב לכך", הוא אמר. כנראה הוא שכח גם את המעורבות של ארגונו בסחר בסמים בדרום אמריקה. שוכחים לפעמים, קורה.

קפטגון נקשר פעמים רבות, ובמיוחד במזרח התיכון, לשימוש של פעילי טרור. לפי הטענה, הם משתמשים בו כסם ממריץ לפני ביצוע מתקפות. אחרי זוועות מתקפת 7 באוקטובר של חמאס על דרום הארץ נטען כי כמה ממחבלי חמאס נתפסו עם קפטגון עליהם, אך למעשה לא היה ביסוס לטענה הזאת.

אחת המדינות שמתמודדות באופן הקשה ביותר עם ההברחות הללו היא ירדן, שכל העת נלחמת

בקבוצות של מבריחים שמנסים להכניס לשטחה את הסם המסוכן. בתחילת השנה החלו הירדנים אפילו לתקוף ישירות מעבר לגבול את המבריחים, בניסיון לשבש את פעילותם. אבל עמאן איננה לבד במערכה: גם האמירותים סיכלו הברחות ענק בשווי מאות מיליונים של קפטגון, ועיראק תפסה אף היא משלוחים של החומר הממכר. רק בחודש שעבר סיכלה ירדן הברחה של 9.5 מיליון כדורים של הסם שיועדו לערב הסעודית.

זהו, אם כן, עשוי להיות הרקע להתקרבות באחרונה בין סוריה לכמה ממדינות האזור. הנושא עודנו טעון, ודמשק נדרשת לענות על שאלות בעניין הפצת הסמים. כשלא הצליחה לעשות זאת, אף חלה נסיגה בהתקרבות שלה למדינות ערב והשתתפותה בפסגה ערבית בשנה שעברה בוטלה.

אגב, מדינה אחת שמתנגדת עדיין נחרצות לשילוב מחדש של סוריה במשפחת העמים הערבית היא דווקא קטר. יש מי שמעריכים כי הסיבה לכך היא רצונו של המשטר הקטארי לשמר את קשריו עם ארה"ב, והחשש שתמיכה בחיבוק לאסד יכולה לנכר את האמריקנים מדוחה. מצד שני, אולי זה קשור יותר לקשרים שפיתחו הקטארים לקבוצות המורדים השונות בצפון סוריה, והרצון שלהם להמשיך לטפח אותן ולקנות להם אחיזה במדינה.

עם זאת, שאלה מהותית שעודנה פתוחה היא אם אסד בכלל מעוניין ומסוגל להילחם בהברחות הסמים ובתפוצת הפליטים מארצו. ביחס לסמים, חשוב לציין, לא מדובר רק ברווח למשטר בכללותו, אלא למשפחת אסד עצמה. ידיו של הרודן בדמשק שקועות עמוק בסחר בסמים: אחיו הצעיר של הנשיא, מאהר, המפקד על דיוויזיה בצבא סוריה, הוא דמות מפתח בהפצת הסם. האיחוד האירופי השית עיצומים על שניים מבני דודיו של אסד בשל החשד כי הם גם מעורבים בהפצת קפטגון. עסק משפחתי.

מילה לסיום על ישראל: ככל הידוע לא מדובר בתופעה נרחבת בארץ, אף שחשודים נתפסו בדרכם לארץ עם הסם, והיו גם משלוחים שנעצרו על ידי הרשויות בדרך לעזה. אך מלבד סכנת ההתמכרות, כאמור, הסם הזה יכול גם לשמש את ארגוני הטרור להתעצמות, וגם את חיזבאללה והמשטר הסורי. אלא שמומחים מעריכים שדווקא המאבק בתפוצת הסם יכול לשמש את ישראל כעוד אפיק שבאמצעותו היא יכולה להשתלב במרחב האזורי. ישראל עשויה לתרום מיכולותיה הביטחוניות, אפילו המודיעיניות, בקשריה עם ירדן, האמירויות וגם ערב הסעודית, כדי לנסות לסכל הברחות ולהפוך את המזרח התיכון כולו למקום מעט נקי יותר. מי יודע, אולי מאסד בסוף תגיע התשועה לישראל.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 24.7.24.